

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ⁽¹⁾
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΑΜΙΕΤΤΗΣ κ. BISHOY
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ
ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ

Ἀνταποκρινόμενοι εἰς εὐγενῆ παράκλησιν τοῦ Μητροπολίτου Δαμιέττης (τῆς Κοπτικῆς ἀντιχαλκηδονίου Ἐκκλησίας) κ. Bishoy, Συμπροέδρου τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων, ἐμελετήσαμεν τὰς τέσσαρας εἰσηγήσεις του περὶ τῶν Κοινῶν Δηλώσεων τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου, ὑπὸ τῷ φῶς καὶ ὅσων προφορικῶς συνεζητήθησαν κατὰ τὴν 1ην Ἰουνίου 2003 μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς μας Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου (τῶν ὁποίων ὁ γράφων ὑπῆρξα ἀκροατής).

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Μητροπολίτου, ἡ συζήτησις καὶ ἡ ἐπίδοσις τῶν τεσσάρων εἰσηγήσεων ἀπέβλεπε εἰς τὴν καλλιτέραν δυνατὴν ἐνημέρωσίν μας περὶ τῆς ἐπιτευχθείσης Χριστολογικῆς συμφωνίας (τῶν Κοινῶν Δηλώσεων 1989 καὶ 1990) μέ σκοπὸν νὰ ἐπανεκτιμήσωμεν βάσει τῶν νέων στοιχείων καὶ τῶν ἐπεξηγήσεων τὴν, ὡς γνωστόν, ἀρνητικὴν τοποθέτησίν μας ἔναντι τῶν Κοινῶν αὐτῶν Δηλώσεων.

Πονοῦμεν διὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ μεγάλου ἀντιχαλκηδονίου σχίσματος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀγωνιοῦμεν διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔχομεν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μας. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν ἐμελετήσαμεν τὰς εἰσηγήσεις μετὰ πάσης δυνατῆς προσοχῆς καὶ ἐγράψαμεν μέ πνεῦμα ἀγάπης ἀλλὰ καὶ εἰλικρινείας. Ἀπεστείλαμεν δέ τὰς κατωτέρω σκέψεις μας εἰς τὸν Μητροπολίτην κ. Bishoy, μέ σκοπόν: α) νὰ τὸν ἐνημερώσωμεν περὶ τοῦ ὅτι, ἐπανεκτιμήσαντες τὴν Χριστολογικὴν συμφωνίαν τῶν Κοινῶν Δηλώσεων (1989, 1990) βάσει τῶν νεωτέρων στοιχείων πού προσεκόμισε, θεωροῦμεν ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιφυλακτικὴ ἕως ἀρνη-

¹ 1) *Interpretation of the Christological Official Agreements between the Orthodox Church and the Oriental Orthodox Churches*, Damascus, 3rd Feb. 1998. 2) *Interpretation of the First Agreed Statement on Christology of the Official Dialogue between the Orthodox Church and the Oriental Orthodox Churches*, Moscow, Sept. 2001. 3) *Towards an Agreed Statement on Christology*, Holy Echmiadzin, Armenia, 5-10 November, 2002. 4) *The perspectives of the Dialogue between Eastern and the Oriental Orthodox Churches*, Thessaloniki, 2nd June 2003.

τική στάσις μας ἔναντι τῆς γενομένης συμφωνίας ἦτο καί εἶναι ἀναγκαία, προκειμένου νά ἀναζητηθῇ μία Χριστολογική συμφωνία ἐδρασμένη ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς Ὁρθοδόξου Χριστολογικῆς διδασκαλίας· καί β) διὰ νά βοηθήσωμεν τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους νά κατανοήσουν τί ἐπιπλέον πρέπει νά κάνουν, ὥστε νά ἐπανακάμψουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστολογικὴν Πίστιν.

Διὰ τῶν θέσεων αὐτῶν δέν προκαταλαμβάνομεν τὴν συνοδικήν ἐν τέλει ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δίδοντες μαρτυρίαν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος πιστεύομεν ὅτι βοηθοῦμεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς δογματικῶς πληρεστέρας εἰκόνης περὶ τῆς Χριστολογίας τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Ὡς προϊόν τῆς μελέτης μας παραθέτομεν λοιπόν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ 9η παράγραφος τῆς Β΄ Κοινῆς Δηλώσεως (1990), ἡ ὁποία συνοψίζει τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συμφωνίαν Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων, ἐκφράζει ἐκκλησιολογίαν ἀνοίκειον πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον. Τονίζουσα τὴν ταυτόχρονον πιστότητα ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν εἰς τὴν ἀποστολικὴν πίστιν καὶ παράδοσιν, ἡ παράγραφος λέγει ἐπὶ λέξει: «Ὑπὸ τό φῶς τῆς ἡμετέρας Κοινῆς Δηλώσεως ἐπὶ τῆς Χριστολογίας ὡς καὶ τῶν ἀνωτέρω κοινῶν θέσεων, κατενοήσαμεν τώρα σαφῶς ὅτι ἀμφότεραι αἱ οἰκογένειαι διετήρησαν πάντοτε πιστῶς τὴν αὐτὴν αὐθεντικὴν Ὁρθόδοξον Χριστολογικὴν πίστιν καὶ τὴν ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καίτοι ἐχρησιμοποίησαμεν χριστολογικοὺς ὅρους κατὰ διάφορον τρόπον. Ἡ κοινὴ αὕτη πίστις καὶ συνεχὴς πιστότης πρὸς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν δέον ὅπως καταστῇ ἡ βάση τῆς ἡμετέρας ἐνότητος καὶ κοινωνίας».

Συνεπεῖς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησιολογίαν, πιστεύομεν ὅτι μόνον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διεφύλαξεν ἀκαινοτόμητον τὴν ἀποστολικὴν Πίστιν καὶ Παράδοσιν. Διὰ τοῦτο μόνη αὕτη ἀποτελεῖ τὴν Μίαν Ἀγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου. Αἱ λοιπαὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ Ὁμολογίαι διὰ τὰς καινοτομίας περὶ τὴν Πίστιν ἔπαυσαν νά ἀποτελοῦν συνέχειαν τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν διαχρονικὴν Πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι

διδάσκαλοι εὐρέθησαν ἐκτός Ἐκκλησίας. Εἶναι γνωσταί αἱ σχετικαί ἀποφάνσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ θεολογικαί πραγματεῖαι τῶν ἁγίων Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἡ Συνοδική ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, τό *Συνοδικόν* τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδόξιας, αἱ ἀναφοραί τῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνολογίας κ.ἄ.

Δέν διανοούμεθα νά ἀνταποκριθῶμεν εἰς τό αἶτημα τῆς ἐνώσεως μέ τήν δογματικήν 'εὐελίξιαν' τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου *Ut Unum Sint* (1995), κατά τήν ὁποίαν ὁ Πάπας τῆς Ρώμης δύναται νά διακηρύττῃ τήν αὐτήν πίστιν εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν τόσον μετά τῶν Κοπτῶν ὅσον καί μετά Νεστοριανῶν!² Ἡ υἱοθέτησις μιᾶς τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, συνήθους εἰς τήν σημερινήν ἐποχὴν τοῦ συγκρητιστικοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ὑπονομεύει τήν συνείδησιν ἡμῶν ὅτι ἡ Μία Ἁγία Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία διασώζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Διερωτώμεθα σχετικῶς: πῶς θά διατηρηθῇ ἡ ἐνότης, δεδομένου ὅτι θά ὑπάρξουν θεολόγοι καί κληρικοὶ τῶν ἀντιχαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι θά διαφωνήσουν μέ τήν ἐκκλησιολογίαν πού ἐκφράζει ἡ 9η παράγραφος τῆς Β' Κοινῆς Δηλώσεως; Ἦδη ἔχομεν ἐγκύρως πληροφορηθῇ διὰ τήν ἄρνησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς

² Εἰς τό κεφάλαιον *Σχέσεις μέ τίς Ἀρχαῖες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς* ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος διαλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα περὶ τοῦ ἐν λόγω ζητήματος: «Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τό χριστολογικὸ θέμα, μπορέσαμε νά διακηρύξουμε μαζί μέ τοὺς Πατριάρχες ὁρισμένων ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες αὐτές τήν κοινὴν μας πίστιν στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἀληθινὸ Θεό καί ἀληθινὸ ἄνθρωπο. Ὁ ἀείμνηστος Πάπας Παῦλος Στ' ὑπέγραψε δηλώσεις σ' αὐτὸ τό θέμα μέ τήν Αὐτοῦ Ἀγιότητα Σενούντα Γ', Πάπα καί Πατριάρχῃ τῆς Κοπτικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, μέ τόν Συρο-Ὁρθόδοξο Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, τήν Αὐτοῦ Ἀγιότητα Ἰάκωβο Γ'. Ἐγὼ ὁ ἴδιος μπόρεσα νά ἐπικυρώσω τὴν χριστολογικὴ αὐτὴ συμφωνία καί νά ἐξαγάγω τίς συνέπειες ... Μὲ τόν σεβάσιμο Πατριάρχῃ τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας Ἀμπούνα Παῦλο, ὁ ὁποῖος μέ ἐπισκέφτηκε στή Ρώμη, στίς 11 Ἰουνίου 1993, ὑπογραμμίσουμε τὴν βαθειὰ κοινωνία πού ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μας: "Ἐμεῖς ὁμολογοῦμε τήν πίστιν πού παρελάβουμε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, τὰ αὐτὰ μυστήρια καί τό ἴδιο ἱερατικὸ λειτουργημὰ ριζωμένο στήν ἀποστολικὴ διαδοχὴ [...] Σήμερα, πράγματι, μποροῦμε νά διακηρύξουμε ὅτι ἔχουμε τήν ἴδια πίστιν στὸν Χριστό, ἐνῶ γιὰ μακρὸ χρόνον ἡ πίστις αὐτὴ ἦταν αἰτία διαίρεσης μεταξὺ μας". Πρόσφατα ὁ Κύριος μοῦ ἔδωσε τὴ μεγάλη χαρὰ νά ὑπογράψω μίαν κοινὴν χριστολογικὴν δήλωσιν μέ τόν ἀσσύριο Πατριάρχῃ τῆς Ἀνατολῆς, Ἀγιώτατο Μάρ Ντίκχα Δ', πού θέλησε γιὰ τό λόγο αὐτὸ νά μέ ἐπισκεφτεῖ στή Ρώμη, τό Νοέμβριον 1994. ἔχοντας ὑπόψιν τίς διαφοροποιημένες θεολογικὰς διατυπώσεις, μπορέσαμε νά ὁμολογήσουμε μαζί τήν ἀληθινὴν πίστιν στὸν Χριστό» (Ἐκδ. Βατικανοῦ, στήν ἐλληνικὴ).

Αιθιοπίας νά αποδεχθῇ τήν πρότασιν δι' ἄρσιν τῶν ἀναθεμάτων, τά ὅποια αἱ ἀντιχαλκηδόνιοι Σύνοδοι εἶχον ἐπιβάλει κατά τῶν ἡμετέρων ἁγίων καί διδασκάλων.

2) Ὑπό τήν προοπτικήν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐκθέτομεν τοὺς λόγους, διά τοὺς ὁποίους θεωροῦμεν ὅτι αἱ κοιναὶ Δηλώσεις συγκαλύπτουν τήν ὑφισταμένην δογματικήν διαφοράν καί ἐπομένως πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένη, ὡς ἤδη ἔχει προταθῇ ὑπό Ὁρθοδόξων θεολόγων³, ἡ ἐπαναξιολόγησις τῆς γενομένης Χριστολογικῆς συμφωνίας.

Κατ' ἀρχήν, εἰς τήν συζήτησιν τῆς 1ης Ἰουνίου ὑπεστηρίχθη ὑπό τοῦ Μητροπολίτου ὅτι οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ἀποδέχονται τήν διδασκαλίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Δ', Ε', ΣΤ' καί Ζ', καθότι εἰς τήν Χριστολογίαν δέν διαφοροποιοῦνται ἀπό ἡμᾶς, ἀλλά διαφωνοῦν μόνον διά τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ὅποια κατεδίκασαν τοὺς ἀντιχαλκηδονίους διδασκάλους. Συγκεκριμένως ὑπεστηρίχθη ὅτι ἀποδέχονται τήν ὁμολογίαν δύο φύσεων ἐν Χριστῷ, ὡς ἡ Δ' Οἰκουμενική· τὰς διευκρινήσεις τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς περὶ τῶν δύο φύσεων· τήν ὁμολογίαν δύο φυσικῶν ἐνεργειῶν καί θελημάτων ἐν Χριστῷ, ὡς ἡ ΣΤ' Οἰκουμενική· καί τήν τιμητικήν προσκύνησιν τῶν ἁγίων Εἰκόνων, ὡς ἡ Ζ' Οἰκουμενική.

Καθ' ἡμᾶς, πέραν τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπάρχει ἄρρηκτος δογματική ἐνότης μεταξύ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς νά πρόκειται περὶ μιᾶς συνόδου, ἡ δογματική διδασκαλία μιᾶς Συνόδου καί ἡ καταδίκη τῶν προσώπων πού ἄρνοῦνται τήν συγκεκριμένην διδασκαλίαν δέν νοοῦνται κεχωρισμένως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἀποδεχόμενοι τήν δογματικήν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀναγνωρίζομεν ὅτι καί οἱ ὑπ' αὐτῶν καταδικασθέντες διδάσκαλοι καί αἱ καταδικασθεῖσαι σύνοδοι εἶχον ἐκπέσει τῆς Ὁρθοδοξίας καί διά τοῦτο κατεδικάσθησαν. Ἐάν λοιπόν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ἀποδέχονται μεθ' ἡμῶν τήν διδασκαλίαν τῆς Δ',

³ Ἄνδρ. Ν. Παπαβασιλείου, *Ὁ θεολογικός Διάλογος μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων*, Λευκωσία 2000, σελ. 282 καί Jean-Claude Larchet, *Τό Χριστολογικό πρόβλημα. Περί τῆς μελετωμένης ἐνώσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῶν μὴ χαλκηδονίων ἐκκλησιῶν: ἐκκρεμοῦντα θεολογικά καί ἐκκλησιολογικά προβλήματα*, ἐν περιοδ. ΘΕΟΛΟΓΙΑ, τόμ. 74, τευχ. 1ον (Ἀθῆναι 2003), σελ. 207-208.

σημαίνει ότι καταδικάζουν τόν επίσκοπον Ἀλεξανδρείας Διόσκορον, ἐπειδή ἤρνεϊτο τήν ὁμολογίαν δύο φύσεων ἐν Χριστῷ. Ἐφ' ὅσον ἀποδέχονται τήν διδασκαλίαν τῆς ΣΤ', σημαίνει ὅτι καταδικάζουν τόν Σεβήρον Ἀντιοχείας, ἐπειδή ἐκεῖνος ἤρνεϊτο νά ὁμολογήσῃ δύο ἐνεργείας καί δύο θελήματα ἐν Χριστῷ. Ἀλλά καί ἡ Ε' Οἰκουμενική Σύνοδος, τήν ὁποίαν λέγουν ὅτι ἀριδῆλως ἀποδέχονται, ἐπειδή δέν ἔχει καταδικάσει ὀνομαστί τούς ἀντιχαλκηδονίους διδασκάλους, διά τῆς Ψήφου τῆς καταδικάζει καί ἀναθεματίζει ὅσους παραδίδουν ἢ διδάσκουν ἢ γράφουν ἀντίθετα πρὸς τήν ὁμολογίαν τῆς, ὁμολογίαν ἡ ὁποία μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς αὐτῆς Συνόδου σύμφωνος πρὸς τήν θείαν Γραφήν, τήν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων καί τὰς ἀποφάσεις τῶν προγενεστέρων τεσσάρων ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων (βλ. ἀκροτελεύτιον παράγραφον τῆς Ψήφου). Ἐπίσης ἡ αὐτή Ε' Οἰκουμενική μαρτυρεῖ δι' ἑαυτήν: «Ὁμολογοῦμεν ἀκόμη, ὅτι ὅλους τοὺς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καταδικασθέντας ἢ ἀναθεματισθέντας ὑπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων Συνόδων, καί ἡμεῖς ἔχομεν καταδεδικασμένους καί ἀναθεματισμένους» καί πάλιν: «ὅσους δέν δέχονται αὐτάς, θεωροῦμεν ἀποξενωμένους ἀπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας» (Πρᾶξις Η', παράγρ. 7 καί 27)⁴. Τέλος, ἐφ' ὅσον ἀποδέχονται τήν διδασκαλίαν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, σημαίνει ὅτι δύνανται συμφώνως πρὸς τόν α' Κανόνα αὐτῆς νά καταδικάσουν τοὺς ὑπὸ τῶν προγενεστέρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων κατακριθέντας.

Ἡ ἄποψις ὅτι οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι δέν ἀποδέχονται τὰς μετὰ τήν Γ' Οἰκουμενικᾶς Συνόδους, ἐπειδή αὗται ἔχουν ἐπιβάλει καταδίκασι εἰς τοὺς ἁγίους καί διδασκάλους των καί ὅχι ἐπειδή ἔχουν αἰρετικὴν διδασκαλίαν, ἀποτελεῖ σημαντικὸν θετικὸν βῆμα ἐκ μέρους των πρὸς τήν κατεύθυνσιν τῆς Ὁρθοδοξίας, δεδομένου ὅτι κατὰ τό παρελθόν πλεῖσται ὅσαι συνοδικαὶ ἀποφάσεις τῶν ἀντιχαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν ἔχουν χαρακτηρίσει τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὡς νεστοριανήν. Ἀπομένει ἐν τούτοις νά κάνουν τὰ ὀριστικὰ βήματα. Ἀπὸ δογματικῆς ἐπόψεως νά κατανοήσουν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Χριστολογικὴ διδασκαλία, ὅχι μόνον δέν εἶναι νεστορι-

⁴ Βλ. Μελετίου Μητροπ. Νικοπόλεως, *Ἡ Πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος*, Ἀθῆναι 1985.

ανή, αλλά είναι ἡ μόνη ὀρθή καί πιστή εἰς τήν διδασκαλίαν τῶν προηγηθειῶν τριῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Εἰς τήν προοπτικήν αὐτήν ἀναμένεται νά ὠρμάσῃ παρ' αὐτοῖς καί ἡ βεβαιότης ὅτι αἱ καταδίκαι, τάς ὁποίας αἱ ἡμέτεραι Οἰκουμενικαί Σύνοδοι ἐπέβαλον κατά τῶν ἀντιχαλκηδονίων διδασκάλων, πρέπει νά γίνουν καί ὑπ' αὐτῶν ἀποδεκταί.

3) Ὅπωςδήποτε ἐν προκειμένῳ οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι θά προβάλλουν τήν ἔνστασιν, ὅτι δέν ὑφίσταται λόγος νά ἀποδεχθοῦν τάς κατά τῶν διδασκάλων των καταδίκας, ἐπειδή οὔτε ὁ Ἀλεξανδρείας Διόσκορος οὔτε ὁ Ἀντιοχείας Σεβῆρος ἀρνοῦνται δύο φύσεις καί κατ' ἐπέκτασιν δύο ἐνεργείας καί θελήσεις ἐν Χριστῷ, ἀλλά ἀρνοῦνται δύο διηρημένους φύσεις, αὐτονόμως καί κεχωρισμένως ἐνεργούσας, ἥτοι τόν νεστοριανισμόν.

Ὑπεστηρίχθη προσφάτως εἰς Θεσσαλονίκην διά δύο διδακτορικῶν διατριβῶν ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας Διόσκορος καί ὁ Ἀντιοχείας Σεβῆρος δέν ἠρνοῦντο τάς δύο φύσεις ἐν Χριστῷ. Δημοσιεύσαμεν τήν ἐπὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς κριτικήν μας ὑπό τόν τίτλον «*Διόσκορος καί Σεβῆρος, οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι αἵρεσιάρχαι. Κριτική δύο διδακτορικῶν διατριβῶν*» (ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὅρος 2003), ἡ ὁποία μεταξύ ἄλλων διευκρινίζει ὑπό ποίαν ἔννοιαν οἱ ἀνωτέρω ἀντιχαλκηδόνιοι διδάσκαλοι ἠρνοῦντο δύο ἐν Χριστῷ φύσεις καί δύο φυσικάς ἐνεργείας. Εἰς τήν ἰδίαν κριτικήν μας τονίζεται ὅτι εἶναι ἐσφαλμένος ὁ ἰσχυρισμός μελετητῶν τοῦ Σεβῆρου Ἀντιοχείας, ὅτι ἀκολουθεῖ πιστῶς τήν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἡ ἀδυναμία τῶν ἀντιχαλκηδονίων διδασκάλων νά δεχθοῦν τήν Δ' Οἰκουμενικήν Σύνοδον ἀποδεικνύει, κατά τήν ἐν λόγῳ κριτικήν μας, τήν ἀδυναμίαν των νά κατανοήσουν τόν ἅγιον Κύριλλον.

Γίνεται ἀντιληπτόν ὅτι ἤδη ἐπικρίνομεν τό θεολογικόν περιεχόμενον τῶν Α' καί Β' Κοινῶν Δηλώσεων, ὅτι δηλαδή ἡ Ὁρθόδοξος καί ἡ ἀντιχαλκηδόνιος Χριστολογία ἀποτελοῦν αὐθεντικήν ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως. Δέν θά ἐπαναλάβωμεν τά ἐπιχειρήματα, τά ὁποῖα ἔχομεν διατυπώσει εἰς τήν ἐργασίαν μας «*Συμβο-*

λή στον ἐνδο-ορθόδοξο διάλογο γιά τήν “Ορθοδοξία” τῶν Ἀντιχαλκηδονίων» (βλ. Εἶναι οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι Ὁρθόδοξοι; ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὅρος 1995, σελ. 67-128), οὔτε ὅσα ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἔχει γράψει εἰς τό βιβλίον της «Παρατηρήσεις περί τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων. Ἀπάντησις εἰς κριτικήν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνοῦ», Ἅγιον Ὅρος 1996, οὔτε ὅσα Ὁρθόδοξοι Ἱεράρχαι καί ἔγκριτοι θεολόγοι ἐδημοσίευσαν κατά τά τελευταῖα ἔτη⁵. Ὅλα αὐτά συνοψίζονται εἰς τήν θέσιν ὅτι μέ τάς ἀντιχαλκηδονίους ἐκφράσεις «Μία σύνθετος (θεανθρωπίνη) φύσις», «Μία σύνθετος θεανδρική ἐνέργεια», «αἱ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ διακρίνονται τῇ θεωρίᾳ μόνῃ» δέν ἐκφράζεται ὁρθῶς τό Μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ, ἄλλως, ὅτι οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι διδάσκαλοι δέν ἔχουν τήν αὐτήν, ὡς καί οἱ Ὁρθόδοξοι Πατέρες, “δόξαν” (σύλληψιν, ἀντίληψιν, κατανόησιν, φρόνημα) περί τοῦ θεανδρικοῦ Προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τό βιβλίον μας «Διόσκορος καί Σεβῆρος...», Ἅγιον Ὅρος 2003, ὑποστηρίζομεν ὅτι μέ τάς ἀνωτέρω ἀντιχαλκηδονίους διατυπώσεις ἐκφράζεται χριστολογικόν φρόνημα διάφορον ἐκείνου, τό ὁποῖον ἐκφράζεται μέ τάς διατυπώσεις τῶν Δ΄, Ε΄ καί ΣΤ΄ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καθῶς καί τῶν Ὁρθοδόξων διδασκάλων Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου, Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Φωτίου Κων/πόλεως, οἱ ὁποῖοι ἐρμηνεύουν ὁρθῶς τήν Χριστολογικήν διδασκαλίαν τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κων/πόλεως καί τῆς ἐπὶ ἁγίου Κυρίλλου Συνόδου εἰς τήν Ἔφεσον.

Ἡ αἰτία τῆς διαφοροποιήσεως τῶν ἀντιχαλκηδονίων διδασκάλων ἀπό τήν κοινήν Χριστολογικήν Πίστιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι προφανῶς ἡ ἀδυναμία των νά ἀποδεσμευθοῦν ἀπό τό βεβαρυμένον παρελθόν των. Ὁ Διόσκορος δέν ἠδύνατο νά κατανοήσῃ καί ἀπο-

⁵ Ἐνδεικτικῶς, ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Διόδωρος (1992), ὁ Σεβ. Γέρων Ἐφέσου Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης (1991), ὁ Σεβ. Κυρηνεῖας Παῦλος (1998), ἡ ἐπὶ τῶν Δογματικῶν συνοδική Ἐπιτροπή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1994), οἱ καθηγηταί Ν. Μητσόπουλος (1994) καί π. Θεόδωρος Ζήσης (1994), ἡ Ἀδελφότης Θεολόγων “Ὁ Σωτήρ” (σειρά ἄρθρων πού ἐπανεξεδόθησαν τό 1995 σέ ἐνιαῖο τόμο), ὁ καθηγητής Ἄνδρ. Ν. Παπαβασιλείου καί οἱ θεολόγοι Στ. Μποζοβίτης (1999) καί Jean-Claude Larchet (ἐλληνιστί 2003).

δεχθῇ τὰς Διαλλαγὰς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐπομένως καὶ τὰς ἐκφράσεις «ἐν δύο φύσεσι» καὶ «δύο φύσεις» τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Ὁ Σεβήρος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀντιχαλκηδόνιον νοοτροπίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησε ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Διοσκόρου Τιμόθεον Αἰλουρον, Πέτρον τὸν Ἰβηρα κ.λπ., καὶ διὰ τοῦτο ὠκοδόμησε τὸ γνωστὸν φιλοσοφικο-θεολογικὸν τοῦ σύστημα, προκειμένου νὰ δείξῃ τὴν ταυτότητα τοῦ Χριστολογικοῦ τοῦ φρονήματος πρὸς ἐκεῖνο τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Διὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἀντιχαλκηδόνιους διδασκάλους, ὅταν πλέον εἶχε διαμορφωθῇ χωριστὴ ἀντιχαλκηδόνιος κοινότης καὶ ἱεραρχία, ἡ προσήλωσις εἰς τὸν κατ' αὐτοὺς μάρτυρα τῆς πίστεως Διόσκορον Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὴν Χριστολογικὴν σκέψιν τοῦ Σεβήρου Ἀντιοχείας ἦτο πλέον πολὺ πιὸ ἰσχυρή. Ἡ ἐνδεχομένως εἰλικρινὴς ἀντινεστοριανὴ διάθεσις καὶ προοπτικὴ των ὑπῆρξε μονόπλευρος, μέ ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθῇ ὅ,τι ἐπιγραμματικῶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ διοσκόρειον-σεβηριανὸν μονοφυσιτικὸν φρόνημα.

4) Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, προκειμένου νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω λεγομένων καὶ νὰ διασαφήσωμεν ὅτι αἱ Κοιναὶ Δηλώσεις τῶν ἐτῶν 1989 καὶ 1990 ἐσφαλμένως ταυτίζουν τὴν Χριστολογικὴν πίστιν τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων, προβαίνομεν εἰς τὰς κάτωθι ἐπισημάνσεις ἐπὶ τῶν τεσσάρων εἰσηγήσεων τοῦ Μητροπολίτου κ. Bishoy, διὰ τῶν ὁποίων ἐρμηνεύει καὶ βεβαιώνει τὰς Κοινὰς Δηλώσεις.

α) Περί τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων.

Εἰς τὴν εἰσήγησιν τῆς Δαμασκοῦ λέγεται ὅτι «αἱ φύσεις, τουτέστιν ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ σαρκαρῶμενος Θεὸς Λόγος, συνεχίζουσιν νὰ ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐνώσει»⁶. Ἡ διαβε-

⁶ «The natures, i.e. the divinity and humanity, out of which the incarnate Word of God was composed, continued to exist in the union» (Δαμασκός, 3/2/1998, σ. 1). Τό ρῆμα *συνεχίζουν* (continued) ἐμπερικλείει ἀσαφῆ ἔννοιαν καὶ πρέπει νὰ διευκρινηθῇ ὅτι δὲν δεχόμεθα αὐτὸ ἐνταῦθα ὡς θεολογικὸν ὄρον ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν «συνεχίζει» νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἐνώσει, ὅχι ἐπειδὴ ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεώς της μετὰ τοῦ Λόγου -(ἡ θεότης τοῦ Λόγου ὑπῆρχεν ἀϊδίως)-, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεώς της μετὰ τῆς θεότητος δὲν συνεπάγεται ἀφανισμόν της ἢ σύγχυσιν μετὰ τῆς θεότητος.

βαίωσις αὕτη θά ἦτο βοηθητική πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς δογματικῆς συμφωνίας, ἐάν δέν ἦτο προφανές ἐκ τῶν συμφραζομένων ὅτι ὁ ὅρος «φύσεις» ἐνταῦθα δέν ἔχει ἀποφορτισθῆ ἀπὸ τοῦ σεβηριανόν Χριστολογικόν περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ τὴν ὁμολογίαν μιᾶς συνθέτου φύσεως. Γράφεται σχετικῶς: «... (οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Πάπαν Διόσκορον) πάντοτε διεκήρυσσον ὅτι αἱ δύο φύσεις συνεχίζουσιν νὰ ὑπάρχουν ἐν τῇ μιᾷ σεσαρκωμένῃ φύσει τοῦ Θεοῦ Λόγου. Οὐδεμία τῶν φύσεων ἐξ αἰτίας τῆς ἐνώσεως ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ ... Οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι δέν πιστεύουσιν εἰς μίαν μοναδικήν φύσιν ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς μίαν ἡνωμένην θεανθρωπίνην φύσιν»⁷. Καί ἐπὶ τῇ βάσει ἀποσπάσματος τῆς β' πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν Κοινῶν Δηλώσεων, ἐπισημαίνεται εἰς τὴν εἰσήγησιν τῆς Μόσχας: «αἱ δύο φύσεις μεθ' ὅλων τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν συνεχίζουσιν νὰ ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐνώσει, ἡ ὁποία ἐσχημάτισε μίαν σεσαρκωμένην φύσιν ἢ μίαν σύνθετον ἡνωμένην φύσιν ἢ, ὡς ἐλέχθη εἰς τὴν Κοινὴν Δήλωσιν: 'μίαν ἀχωρίστως καὶ ἀσυγχύτως ἡνωμένην πραγματικὴν θεανθρωπίνην ὑπαρξιν'»⁸.

Ὅπωςδήποτε, εἶναι κατ' ἀρχὴν θετικόν τὸ βῆμα νὰ φρονοῦν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι σήμερον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν σεβηριανὴν διδασκαλίαν, ὅτι αἱ φύσεις ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐνώσει μετὰ τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν. Ὡς γνωστόν ὁ Σεβῆρος Ἀντιοχείας ἐδέχετο νὰ ὁμολογήσῃ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ, ἀλλ' ἠρνεῖτο μετὰ πεισμονῆς καὶ ἀναθεματισμῶν νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν ιδιότητος καὶ ἐνεργείας. Παρὰ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ὁμολογοῦν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ὅτι αἱ δύο φύσεις ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐνώσει καὶ ταυτοχρόνως εἶναι ἡνωμένοι εἰς μίαν θεανθρωπίνην φύσιν, ὁ ὅρος φύσις δέν δύναται νὰ ἔχῃ ὀρθόδοξον ἔννοιαν. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν κάτωθι.

⁷ «... (The followers of Pope Dioscorus) ... always confessed the continuity of existence of the two natures in the one incarnate nature of the Word of God. None of the natures ceased to exist because of the union ... The Oriental Orthodox do not believe in a single nature in Jesus Christ but rather a united divine-human nature» (Δαμασκός, 3/2/1998, σελ. 3).

⁸ «The two natures with all their properties continued to persist in the union which formed one incarnate nature or one composite united nature or as stated in the agreed statement: 'an inseparably and unconfusedly united real divine-human being» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 4-5).

Ὁμολογοῦμεν ὀρθοδόξως τὰς τρεῖς θείας Ὑποστάσεις, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὴν μίαν καὶ κοινήν θείαν φύσιν τῶν τριῶν Ὑποστάσεων. Ἡ τριαδολογικὴ αὕτη διάκρισις φύσεως καὶ ὑποστάσεως δέν καταργεῖται ἐν τῇ σαρκώσει τοῦ Ἐνὸς τῆς Τριάδος, κατὰ τὸν Θεολόγον ἅγιον Γρηγόριον: «Φύσεις μὲν γάρ δύο Θεός καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ ψυχὴ καὶ σῶμα· υἱοὶ δέ οὐ δύο ... Καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ Σωτὴρ ... Λέγω δέ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει. Ἐκεῖ μὲν γάρ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν· οὐκ ἄλλο δέ καὶ ἄλλο» (Ἀγ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Ἐπιστολὴ α' πρὸς Κληδόνιον*). Ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν Τριαδολογίαν ὁμολογοῦμεν μίαν φύσιν καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Χριστολογία ὁμολογοῦμεν δύο φύσεις καὶ μίαν ὑπόστασιν. Ἡ μία ὑπόστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχύτως αἱ δύο φύσεις, εἶναι ἡ Ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ἀπλὴ οὐσα πρὸ τῆς Σαρκώσεως (ἥτοι ἔχουσα ἐνθεωρουμένην μόνην τὴν αἰδίον θεότητα) καὶ γενομένη σύνθετος ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν Σάρκωσιν (ἥτοι ἔχουσα ἐνθεωρουμένην καὶ τὴν πρόσφατον ἀνθρωπότητα, πλήν ἡνωμένην μετὰ τῆς θεότητος).

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ σύνθετος πλέον ὑπόστασις τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου, ἥτοι αὐτός ὁ Χριστός, ὁ Εἷς τῆς Τριάδος, δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς *φύσις*. Ἐφ' ὅσον ἔχομεν ὁρίσει ὡς *φύσεις* τὰ ἐξ ὧν ὁ Χριστός, ἥτοι τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ὀντολογικῶς, λογικῶς καὶ θεολογικῶς ἀδύνατον νὰ ὁρίσωμεν ὡς *φύσιν* τὸν ἐξ αὐτῶν συντεθειμένον σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον. Ἄλλος ὁ ὁρισμὸς τῆς φύσεως καὶ ἕτερος τῆς ὑποστάσεως.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ὠνόμασε τὸν ἕνα Χριστὸν *Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην*, χρειάζεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τό σημεῖον τοῦτο. Ἀποβλέποντες εἰς τὴν δήλωσιν τῆς ἐν Χριστῷ ὑποστατικῆς ταυτότητος, ὁμολογοῦμεν βεβαίως καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι τὸν Χριστὸν *Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην* μετὰ τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ὁποῖαι ἀπεδέχθησαν τὴν

ὁρθόδοξον ἐρμηνείαν τῆς ἐκφράσεως ταύτης⁹. Διά τοῦ *μίαν φύσιν* ἐννοοῦμεν ὁρθοδόξως *μίαν* ὑπόστασιν, καθόσον ἐκ τῶν κειμένων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου οὐδόλως δικαιούμεθα νά ὀρίσωμεν τόν Χριστόν ὡς *μίαν φύσιν*. Ὁ ἅγιος ἔχει τονίσει μετ' ἐμφάσεως ὅτι «τό Χριστός ὄνομα οὔτε ὅρου δύναμιν ἔχει οὔτε μήν τήν τινος οὐσίαν, ὅ τί ποτέ ἐστι, σημαίνει, καθάπερ ἀμέλει καί τό ἄνθρωπος ἢ ἵππος ἢ βοῦς»¹⁰. δέν ἐκφράζει δηλαδή τό ἐννοιολογικόν περιεχόμενον φύσεως. Διευκρινίζουν οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τήν ἐν λόγῳ ἐκφρασιν κατεχρήσατο τοῦ ὅρου *φύσις* (ἐχρησιμοποίησε καταχρηστικῶς τήν λέξιν *φύσις* ἀντί τῆς λέξεως *ὑπόστασις*)¹¹. Ἐπεξηγοῦν ἐπίσης οἱ Πατέρες ὅτι εἶναι δυνατή ἡ κατάχρησις αὕτη, καθόσον ἡ *ὑπόστασις* ὡς μερικώτερον εἰς τήν λογικήν κλίμακα δέχεται τό ὄνομα καί τόν ὅρον τοῦ καθολικοῦ, κατά δογματικήν ὁμως ἀκρίβειαν λέγεται καί εἶναι ὑπόστασις, ἐπειδή δέν εἶναι ἀπλῶς φύσις ἀλλά φύσις μετὰ ιδιωμάτων¹². Τήν σαφεστάτην διάκρισιν μεταξύ φύσεως καί ὑποστάσεως εἰς τήν Χριστολογία, κληρονομηθεῖσαν παρὰ τῶν μεγάλων Πατέρων Ἀθανασίου, Βασιλείου καί Γρηγορίου, οὐδόλως καταργεῖ κατ' ἐννοιαν ὁ ἅγιος Κύριλλος· οὔτε βεβαίως εἰς τό ἀπόσπασμα τῆς β' πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῆς, τό ὅποιον ἐπεκαλέσθη εἰς τήν εἰσήγησίν του ὁ Μητροπολίτης κ. Bishop. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, ἡ *φύσις* καί ἡ *ὑπόστασις* εἶναι ἀδύνατον νά ταυτίζονται ὡς ἔννοιαι, ἐπειδή τά 'πράγματα', εἰς τά ὅποια ἀναφέρονται, εἶναι διαφορετικά.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τήν «*μίαν ἡνωμένην θεανθρωπίνην φύσιν*» τῶν Κοινῶν Δηλώσεων, τήν ὁποίαν οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ἐπιπλέον

⁹ Ὅσακις εἰς τήν αὐτήν ἐκφρασιν θεωροῦμεν τά ἐξ ὧν ὁ Χριστός καί τόν τρόπον τῆς ἐνώσεως, ἡ λέξις *φύσις* κατανοεῖται κυριωνύμως φύσις καί ἀναφέρεται εἰς τήν κοινήν μετὰ τοῦ Πατρὸς θεότητα ἐνθεωρουμένην εἰς τήν ὑπόστασιν τοῦ Λόγου (βλ. παρὰ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ, *Ἐπιστολή β' πρὸς Σούκενσον*, καί πρβλ. ἁγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβής...*, 55).

¹⁰ Ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, PG 75, 1369A. Βλ. καί ACO I, 5, 219.

¹¹ Ἐφραίμιος Ἀντιοχείας, ἐν *Βιβλιοθήκῃ Φωτίου*, 229, 251-252 καί 259 (PG 103, 977-981 καί 1017-1020).

¹² Ἁγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Κατά Ἰακωβιτῶν*, 52. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ *Περί πίστεως κατὰ Νεστοριανῶν*, 13.

ὀνομάζουν «μίαν σύνθετον ἡνωμένην φύσιν», ἐπισημαίνουμεν ὅτι ταυτίζουν σεβηριανῶς τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν ὡς ἐννοίας καὶ ὡς ‘πράγματα’, καθόσον τὰς δύο φύσεις τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου καὶ αὐτόν τόν σεσαρκωμένον Θεόν Λόγον κατανοοῦν ἀδιακρίτως φύσεις καὶ ὑποστάσεις.

Διὰ νά γίνη τοῦτο κατανοητότερον, θά παραθέσωμεν καὶ θά σχολιάσωμεν τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ κ. Bishoy. Ἀφοῦ ὀρθῶς ἀποκλείεται ἡ κατανόησις τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς ἐν τῷ εἶδει θεωρουμένης φύσεως, ὅπερ θά ἐσήμαινε σάρκωσιν τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἀνάληψιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὑποστάσεων¹³, συμπληρώνεται: «Ἡ ἔνωσις τῶν φύσεων τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου εἶναι ἔνωσις ἐξατομικευμένων φύσεων, ἢ ἀκριβέστερον ἔνωσις προσωποποιημένων φύσεων, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν μίαν σύνθετον ὑπόστασιν τοῦ Σεσαρκωμένου Λόγου. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκφράζουν τὴν ἰδίαν πραγματικότητα, ὅταν ὁμιλοῦν διὰ μίαν σύνθετον φύσιν ἢ μίαν σύνθετον ὑπόστασιν, καθόσον ἡ σύνθεσις ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου εἶναι σύνθεσις φύσεων καὶ ὄχι προσώπων. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι ἀναφέρονται εἰς προσωποποιημένην φύσιν, ἡ ὁποία δύναται ὀρθῶς νά ὀνομασθῇ ὑπόστασις, ἀλλ’ οὐδεὶς ἐξ ἄλλου δύναται νά ἀρνηθῇ ὅτι αὐτὴ ὀνομάζεται ἐπίσης φύσις, πλὴν καθὼς ἔγραψεν ὁ ἅγιος Κύριλλος ‘μία σεσαρκωμένη φύσις τοῦ Λόγου’, δηλαδή ὡς προσωποποιημένη ἐν τῷ Λόγῳ καὶ ὄχι ἐν Τριαδικῇ σημασίᾳ»¹⁴.

¹³ Μόσχα, Σεπτ. 2001. Πρβλ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, 55.

¹⁴ «The union of natures of the incarnate Word of God are [sic, is] the union of individualized natures, or more precisely the union of personalized natures which are forming one composite hypostasis of the Incarnate Logos. The Oriental Orthodox and the Orthodox are expressing the same reality when they speak about one composite nature or one composite hypostasis, since the composition in the hypostasis in the incarnate Word of God is the composition of natures and not that of persons. The Oriental Orthodox are referring to the personalized nature which can correctly named the hypostasis, but on the other hand no body can deny that it is also named a nature, but as Saint Cyril wrote “the incarnate nature of the Logos” i.e as personalized in the Logos and not in its Trinitarian magnitude» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 5).

Ἀναφερόμενος ὁ κ. Bishoy εἰς τὴν ἐν Χριστῷ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα ἀποδίδει εἰς αὐτάς ἑννοιαν ἐννουσίου ὑποστάσεως, καθὼς χρησιμοποιεῖ τοὺς ὅρους *ἐξατομικευμένοι φύσεις* καὶ *προσωποποιημένοι φύσεις*. Ἐπίσης, ἀναφερόμενος εἰς τὸν Χριστόν ὡς εἰς σύνθετον ὑπόστασιν καὶ *Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην*, δέν ἀρνεῖται νὰ ἀποδώσῃ εἰς Αὐτόν (πέραν τῆς ἐννοίας τῆς ὑποστάσεως) καὶ ἑννοιαν *φύσεως*.

Εἶναι προφανές ἐν προκειμένῳ ἡ σύγχυσις καὶ ταύτισις τοῦ περιεχομένου τῶν ἐννοιῶν τῆς *φύσεως* καὶ τῆς *ὑποστάσεως*¹⁵. Διὰ τοῦτο (ὑπὸ μίαν χαρακτηριστικῶς ὑπονοουμένην, καθ' ἡμᾶς ἀuthαίρετον, διαφοροποίησιν *ὑποστάσεως* καὶ *προσώπου*) συμπεραίνεται ὅτι «οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκφράζουν τὴν ἰδίαν πραγματικότητα, ὅταν ὁμιλοῦν διὰ μίαν σύνθετον φύσιν ἢ μίαν σύνθετον ὑπόστασιν».

Τό συμπέρασμα τοῦτο δέν ἀληθεύει. Εἶναι γνωστόν ὅτι καθ' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους αἱ φύσεις ἐν Χριστῷ δέν εἶναι ἐνούσιοι ὑποστάσεις, δηλαδή ἄτομα φύσεως καθὼς ἀνορθοδόξως ὑπεστήριξεν ὁ Ἰωάννης Φιλόπονός¹⁶, ἀλλὰ ἐν ἀτόμῳ θεωρούμεναι φύσεις¹⁷ (ἐνυπό-

¹⁵ Δέν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα, ὡς μὴ ἐμπλεκομένην, τὴν ἐπίσης σεβηριανὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὅρου *φύσις* ὡς ποιοτήτων φυσικῶν μόνον ἄνευ τῆς ὑποκειμένης οὐσίας, τῆς ὁποίας τυγχάνουν ποιότητες. Μία τοιαύτη ἐρμηνεία τοῦ ὅρου ἦτο ὡς γνωστόν χρήσιμος εἰς τὸν Σεβήρον κατὰ τὴν διαμάχην του μετὰ τῶν ἀρνούμενων δύο φύσεις καὶ δύο ιδιότητας ἐν Χριστῷ ἀντιχαλκηδονίων, τὴν παράταξιν τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύει ἡ ἐπιστολογραφία τοῦ Γραμματικοῦ Σεργίου.

¹⁶ Πρβλ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Περὶ αἱρέσεων*, 83:

«Οὐκοῦν ὡς ἐπὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ φύσιν αὐτῆς καὶ ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν, οὕτω δὴπου καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ὥσπερ φύσιν, οὕτω καὶ τὴν ἰδικὴν ταύτην ὑπόστασιν ὁμολογεῖν ἀνάγκη, ἵνα μὴ ἀνυπόστατον, ὅπερ εἴρηκα, τὴν φύσιν ἐκείνην λέγειν ἀναγκάζωμεθα· ἐν γάρ δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν κοινὴν φύσιν τελούντων ἀτόμων τό τοῦ σωτῆρος ὑπῆρχε ἀνθρώπινον ...

Εἰ γάρ ἐν ταῖς ὑποστάσεσι –ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ἐν τοῖς ἀτόμοις– ἐκάστη φύσις λαμβάνει τὴν ὑπαρξιν, ἀνάγκη πᾶσα δύο τῶν φύσεων οὐσῶν δύο τοῦλάχιστον καὶ τὰς ὑποστάσεις εἶναι, ἐν αἷς τὴν ὑπαρξιν αἱ φύσεις ἔλαβον· ἀδύνατον γάρ φύσιν ὑποστῆναι καθ' ἑαυτὴν μὴ ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην, ἄτομον δὲ ταυτὸν εἶναι καὶ ὑπόστασιν ἀρτίως δεδείχαμεν. Ὡστε, ὅσοι μὲν μὴ μόνον τὴν ὑπόστασιν μίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν διὰ τὴν ἑνωσιν γεγονέναι φασί, σύμφωνοι καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ φαίνονται, ὅσοι δὲ τὴν μὲν ὑπόστασιν μίαν, τὰς δὲ φύσεις δύο φασίν εἶναι, καὶ ἑαυτοῖς ἀσύμφωνοι καὶ τῇ ἀληθείᾳ πεφῆνασιν».

¹⁷ Ἀγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, 55 :

στατοι φύσεις). Ὁ Χριστός εἶναι μία σύνθετος ὑπόστασις (ἐνούσιος ὑπαρξίς) καί ἐν αὐτῇ θεωροῦνται (ὑπάρχουν πραγματικῶς) δύο ἐνυπόστατοι φύσεις. Ὁ ὅρος ἐνυπόστατος φύσις ἐκφράζει ἐννοιολογικόν περιεχόμενον διάφορον ἐκείνου, τό ὁποῖον ἐκφράζουν οἱ ὅροι ἐξατομικευμένη ἢ προσωποποιημένη φύσις. Ἡ ἐνυπόστατος φύσις εἶναι φύσις κατηγορουμένη πολλῶν ὑποστάσεων καί προσδιοριζομένη ὑπό τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς ιδιοτήτων. Ἀντιθέτως ἡ ἐξατομικευμένη ἢ προσωποποιημένη φύσις σημαίνει ἐνούσιον ὑπόστασιν, διότι γράφει ὁ Μητροπολίτης Bishoy: «Ὁ ὅρος ὑπόστασις παρὰ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ σημαίνει πάντοτε τήν προσωποποιημένην φύσιν, τουτέστι τό πρόσωπον μετά τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτό φύσεως»¹⁸. Ὡς ἐνούσιοι ὑποστάσεις λοιπόν κατ' αὐτόν, καί ὅχι ὡς ἐνυπόστατοι φύσεις, συμμετέχουν ἡ θεότης καί ἡ ἀνθρωπότης εἰς τήν σύνθετον ὑπόστασιν. Τοῦτο καθίσταται ἐμφανέστερον καί ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀποσπάσματός του: «Κατά τόν ἅγιον Σεβήρον Ἀντιοχείας, μία ἀνθρωπίνη ὑπόστασις δύναται νά εἶναι μία ἐξατομικευμένη ἀνθρωπίνη φύσις καί ὅχι μία προσωποποιημένη φύσις»¹⁹. Διά τοῦτο εἶπεν ὅτι αἱ ὑποστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων συνετέθη ὁ σαρκακωμένος Λόγος, «διατηροῦνται ἀμειώτως καί ἀτρέπτως ἐν τῇ ἐνώσει. Ὅμως εἶναι ἀδύνατον νά ἀναγνωρισθῇ πρόσωπον δι' ἐκάστην ἐξ αὐτῶν». Ἐξήγησεν ὅτι τό πρόσωπον τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου μοιράζονται ἡ θεία ὑπόστασις καί ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [σ.σ. ἡ ἔμφασις ἡμετέρα],

«Ὁ οὖν Θεός Λόγος σαρκωθείς οὔτε τήν ψιλῇ θεωρίᾳ κατανοουμένην φύσιν ἀνέλαβεν (οὐ γάρ σάρκωσις τοῦτο, ἀλλ' ἀπάτη καί πλάσμα σαρκώσεως) οὔτε τήν ἐν τῷ εἶδει θεωρουμένην (οὐ γάρ πάσας τάς ὑποστάσεις ἀνέλαβεν), ἀλλά τήν ἐν ἀτόμῳ τήν αὐτήν οὔσαν τῷ εἶδει (ἀπαρχήν γάρ ἀνέλαβε τοῦ ἡμετέρου φυράματος), οὐ καθ' αὐτήν ὑποστᾶσαν καί ἄτομον χρηματίσασαν πρότερον καί οὕτως ὑπ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑπάρξασαν».

¹⁸ «The term hypostasis for Saint Cyril meant always the personalised nature, i.e. the person together with the nature he possessed» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 2).

¹⁹ Ἐπί τό ἀπλούστερον: Ἡ ἀνθρωπότης ἐν Χριστῷ εἶναι ὑπόστασις καί ὅχι πρόσωπον κατὰ τόν Σεβήρον Ἀντιοχείας. Πρέπει νά διευκρινίσωμεν ὅτι, ὡς ἐκ τῶν συμφραζομένων καί ἐκ τῆς σχετικῆς σεβηριανῆς διδασκαλίας προκύπτει, «ἐξατομικευμένη φύσις» σημαίνει ὑπόστασιν καί «προσωποποιημένη φύσις» σημαίνει πρόσωπον, τά ὁποῖα εἰς τήν σεβηριανήν διδασκαλίαν διαφοροποιοῦνται καθοριστικῶς.

διότι, καθώς εἶπεν, ‘αὐται δέν ἦλθον εἰς τήν ὑπαρξιν διηρημένως ... Αὐτός εἶναι μία ὑπόστασις ἐκ δύο καί ἓν πρόσωπον ἀπό κοινοῦ καί μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη’²⁰.

Ἐπομένως, εἶναι καθοριστικῶς διάφορον τό νά κατανοῇ κάποιος Ὁρθοδόξως ἐν Χριστῷ δύο ἐνυποστάτους φύσεις, ἡνωμένας ἐν τῇ μιᾷ συνθέτῳ Ὑποστάσει τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου, ἀπό τοῦ νά πρεσβεύη σεβηριανῶς δύο ἐξατομικευμένας φύσεις (λέγε ὑποστάσεις) ἡνωμένας εἰς μίαν σύνθετον ὑπόστασιν, ἢ νά θεωρῇ ἐν Χριστῷ μίαν θεανθρωπίνην φύσιν ἀναλογοῦσαν [«προσωποποιημένην ἐν τῷ Λόγῳ καί ὅχι ἐν Τριαδικῇ σημασίᾳ»²¹] εἰς τήν μίαν Αὐτοῦ σύνθετον ὑπόστασιν. Εἰς τήν πρώτην περίπτωσιν ὁ Χριστός ὀρθοδόξως ὁμολογεῖται ἀληθῶς Θεός καί ἄνθρωπος ὁ αὐτός, ἐπειδή εἶναι ὅλος Θεός μετά τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τήν θεότητα καί ὅλος ἄνθρωπος ὁ αὐτός μετά τῆς θεότητος διὰ τήν ἀνθρωπότητα· καί τοῦτο χάρις εἰς τήν ἀντίδοσιν τῶν ιδιωμάτων, ἡ ὁποία ὀρθοδόξως νοεῖται ἐν τῇ ὑποστάσει. Εἰς τήν δευτέραν περίπτωσιν ὁ Χριστός ψευδῶς ὀνομάζεται Θεός καί ἄνθρωπος· διότι πρῶτον, ἐάν τά ἐξ ὧν συνίσταται εἶναι ἐνούσιοι ὑποστάσεις, ἡ νεστοριανή διαίρεσις εἶναι πρόδηλος, ἡ ἀντίδοσις τῶν ιδιωμάτων ἀδύνατος, καί ἐπαληθεύει ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅτι οἱ ἀπό Σεβήρου «μερικός δογματίζουσιν οὐσίας» καί διὰ τοῦτο «τό τῆς οἰκονομίας συγχέουσι μυστήριον» (*Περί αἱρέσεων*, 83· βλ. καί *Κατά Ἰακωβιτῶν*, 9-11)· καί δεύτερον, ἐάν ἡ φύσις Του εἶναι ‘θεανθρωπίνη’ (ἡ ἀντίδοσις τῶν ιδιωμάτων συντελεῖται μεταξύ τῶν φύσεων), οὔτε Θεός εἶναι ὁ Χριστός οὔτε ἄνθρωπος, καθόσον οὔτε ὁ Πατήρ οὔτε τό Πνεῦμα ἔχουν θεανθρωπίνην φύσιν οὔτε πάλιν ἡ Μήτηρ Του καί ἡμεῖς ἔχομεν φύσιν θεανθρωπίνην. Ἐπιπλέον, δέν εἶναι οὔτε Θεός

²⁰ «For Saint Severus of Antioch a human hypostasis can be an individuated human nature and not a personalized nature. That is why he said that the hypostases of which the incarnate Logos has been composed ‘are perceived irreducibly and unchangeably in the union. But it is not possible to recognize a prosopon for each of them’. He explained that the prosopon of the hypostasis of God the Word is shared by both the divine and the human hypostases of our Lord Jesus Christ, because as he wrote, ‘they did not come into being dividedly ... For he is one hypostasis from both, and one prosopon conjointly, and one nature of God the Word incarnate’» (Echmiadzin, Armenia, 5-10 Νοεμ. 2002, σελ. 12).

²¹ Βλ. διεξοδικήν ἀνασκευήν μιᾶς τοιαύτης θεωρήσεως ὑπό τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ἐν τῇ ΙΓ’ ἐπιστολῇ αὐτοῦ Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον, PG 91, 516-533.

οὔτε ἄνθρωπος καί διὰ τόν λόγον ὅτι ἡ ‘θεανθρωπίνη φύσις’ ὡς ‘δεκτική’ τῶν ἀντιθέτων οὐσιωδῶν ιδιοτήτων (κτιστόν καί ἄκτιστον, περιγραφτόν καί ἀπερίγραφτον κ.λπ.) εἶναι ὀντολογικῶς ἀνύπαρκτος καί διὰ τοῦτο ἡ ὁμολογία της συνιστᾷ ἀναίρεσιν τοῦ κατὰ Χριστόν Μυστηρίου (βλ. *Διόσκορος καί Σεβήρος...*, ἐνθ’ ἄνωτ. σελ. 142-144). Τό ὅτι δέ ὁ Μητροπολίτης Bishoy πρεσβεύει τοιαύτην ἐν Χριστῷ ‘θεανθρωπίνην φύσιν’ ἐμφαίνεται εἰς τό ἀκόλουθον ἀπόσπασμα: «ἡ μία σεσαρκωμένη φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου δέν εἶναι μία τρίτη φύσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδή ἡ φύσις εἶναι τό ἄθροισμα τῶν ιδιοτήτων ἢ ποιότητων τῆς οὐσίας, καί, καθόσον αἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ ἠνώθησαν ἀφύρτως καί ἀτρέπτως, ἡ σεσαρκωμένη φύσις εἶναι τό ἄθροισμα τῶν ποιότητων τῆς τε θεότητος²² καί τῆς ἀνθρωπότητος»²³.

Ἄνευ οὐδενός σχολίου ἐπὶ τοῦ τόσον χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ ἀποσπάσματος, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ «μία σεσαρκωμένη φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου» κατ’ οὐδένα τρόπον δύναται νά εἶναι ἀληθῶς φύσις (οὐσία δηλονότι, κατὰ ἐννοιολογικήν ταύτισιν οὐσίας καί φύσεως). Ὡς ὀρθῶς περιγράφεται ὑπό τῆς Ὁρθοδόξου Χριστολογίας, ἡ «μία σεσαρκωμένη φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου» εἶναι ὑπόστασις (πρόσωπον, κατὰ ἐννοιολογικήν δηλαδή ταύτισιν τῆς ὑποστάσεως πρὸς τό πρόσωπον καί ὄχι τῆς φύσεως πρὸς τήν ὑπόστασιν), ἱκανή νά διασώξῃ τά χαρακτηριστικά ὑποστατικά της γνωρίσματα, διὰ τῶν ὁποίων διαφέρει τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Πνεύματος καί τῆς Μητρὸς καί ἡμῶν, καθὼς καί τὰς οὐσιώδεις ιδιότητες ἐκατέρας φύσεως, διὰ τῶν ὁποίων ἐνοῦται μετ’ αὐτῶν. Ὅπως ἐπιγραμματικῶς γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Χριστός φέρει «τῆς θείας τοῦ Θεοῦ Λόγου υἰότητος τό χαρακτηριστικόν καί ἀφοριστικόν ἰδίωμα, καθ’ ὃ διακρίνεται τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Πνεύματος, τά τε τῆς σαρκὸς χαρακτηριστικά καί ἀφοριστικά ἰδίωματα, καθ’ ἃ διαφέρει τῆς τε

²² Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Τριαδολογίαν, «οὐ χρή λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ποιότητα, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτόν εἰπωμεν ἐξ οὐσίας καί ποιότητος» (Αγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκθεσις ἀκριβής...*, 13).

²³ «The one incarnate nature of God the Word is not a third nature of Jesus Christ because the nature is the sum of the properties or qualities of the substance (essence) and since the two natures of Christ were united without mingling or change, than the incarnate nature is the sum of the qualities of both His divinity and His humanity» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 7).

μητρός καί τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ... τά τῆς θείας φύσεως ιδιώματα, καθ' ἃ ἦνῶται τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, καί τά τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γνωρίσματα, καθ' ἃ ἦνῶται τῇ τε μητρὶ καί ἡμῖν»²⁴.

β) Περί τῶν δύο θελημάτων καί ἐνεργειῶν.

Ἀναμφιβόλως, ἔχουν σημειωθῇ ὠρισμένα βήματα εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὁμολογίας δύο θελημάτων καί ἐνεργειῶν ὑπὸ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων, ἀλλὰ καί ἀπομένουν σοβαρά προβλήματα. Ὑποστηρίζεται εἰς τὴν εἰσήγησιν τῆς Μόσχας ὅτι ἡ «Κοινὴ Δήλωσις ἔδωκε σαφεστάτην λύσιν τῆς διαμάχης περὶ τό θέλημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» διὰ τῆς συμφωνίας ὅτι αἱ φύσεις μεθ' ὅλων αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων, περιλαμβανομένων τοῦ φυσικοῦ θελήματος καί τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, ἠνώθησαν ἀσυγχύτως καί ἀδιαιρέτως. Ὅμως, ὡς εὐστόχως ἔχει τονισθῇ ὑπὸ Ὁρθοδόξων θεολόγων, ἡ Κοινὴ Δήλωσις εἰς τό σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως ἐλλιπής, ἐφ' ὅσον διελάμβανε ἀπλῶς περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἄκτιστος θεία φύσις καί ἡ κτιστὴ ἀνθρωπίνη φύσις ἔχουν φυσικόν θέλημα καί φυσικὴν ἐνέργειαν, ὅχι ὅμως καί περὶ τοῦ πῶς τελοῦν αἱ ἐνέργειαι καί τά θελήματα ἐν τῇ ἐνώσει τῶν φύσεων. Διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως ἀναγκαίως προέβη ὁ Μητροπολίτης κ. Bishoy εἰς τὰς ἐξῆς διευκρινίσεις: «τά δύο φυσικά θελήματα ἠνώθησαν ἀσυγχύτως καί ἀδιαιρέτως ἐν ἐνὶ προσώπῳ. Τά φυσικά θελήματα ἀμφοτέρων, τῆς τε θεότητος καί τῆς ἀνθρωπότητος, συνεχίζουν νά ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐνώσει. Τό *φυσικόν θέλημα* ἐκφράζει τὴν θελητικὴν δύναμιν τῆς φύσεως»²⁵.

Θά ἀνεμένετο διὰ τῶν ἐπεξηγήσεων τούτων, τοῦ ὀρισμοῦ δηλονότι τοῦ φυσικοῦ θελήματος ὡς θελητικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως καί τῆς παραδοχῆς δύο φυσικῶν θελημάτων ἐν Χριστῷ, νά ὑπάρξῃ ὀριστικὴ ὑπέρβασις τῆς διδασκαλίας τοῦ Σεβήρου Ἀντιοχείας καί στοίχισις εἰς τὴν Ὁρθόδοξον περὶ δύο θελημάτων διδασκα-

²⁴ Ἀγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκθεσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, 51.

²⁵ «The natural wills were united without confusion or separation in one person. The natural wills of both divinity and humanity continued to exist in the union. The natural will is an expression of the natural **desire** i.e. the desire of the nature» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 6).

λίαν. Ἐν τούτοις πρέπει νά διευκρινήσωμεν ὅτι ὑπέρβασις τῆς σεβη-
ριανῆς διδασκαλίας δέν διαπιστοῦται ἐκ τῶν τεσσάρων εἰσηγήσεων,
καθόσον ὁμολογοῦνται μὲν δύο φυσικαὶ θελήσεις, οὐχὶ ὅμως καὶ
δύο φυσικά θελητά. Καὶ ἐξηγούμεθα.

Ἡ λέξις *θέλημα* εἶναι ὁμώνυμος· δύναται νά σημαίνη ἅφ' ἑνός
τὴν θέλησιν (τὴν φυσικὴν θελητικὴν δύναμιν) καὶ ἅφ' ἑτέρου τό
ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως (τό φυσικόν θελητόν). Βλ. Ἀγ. Ἰω. Δαμα-
σκηνοῦ, *Περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ θελημάτων*, 21. Κατὰ τὴν Ὁρθό-
δοξον Χριστολογία ὑπάρχουν ἐν Χριστῷ δύο φύσεις, ἀμφοτέραι
θελητικαί ὡς λογικαὶ φύσεις. Δύο ἐπομένως εἶναι αἱ *φυσικαὶ θελή-
σεις*, ἥτοι θελητικαὶ δυνάμεις, ἐπειδὴ αἱ δύο φύσεις διασώζονται ἐν τῇ
ἐνώσει των τὰς ιδιότητάς των. Ὁ *θέλων*, ἥτοι ὁ σεσαρκωμένος Θεός
Λόγος, εἶναι εἷς καθ' ὑπόστασιν καὶ θέλει καθ' ἑκατέραν τῶν
φύσεων, διότι ὡς Θεός θέλει φυσικῶς τὰ θεῖα καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ
αὐτός θέλει φυσικῶς τὰ ἀνθρώπινα. Ὡς ἐκ τούτου ὑπάρχουν δύο
φυσικά θελητά. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ὁμιλεῖ δι' ἄλλο καὶ
ἄλλο φυσικόν θελητόν, ἥτοι *θέλημα*²⁶. Ἐκ τῶν δύο τούτων θελημά-
των τό ἀνθρώπινον δέν εἶναι ὑπεναντίον ἀλλὰ ὑποτεταγμένον εἰς
τό πανσθενουργόν θεῖον *θέλημα*.

Ὁ Σεβήρος Ἀντιοχείας, ἀντιθέτως, ἡρνεῖτο νά ἀποδώσῃ θελη-
τικὴν ιδιότητα εἰς ἑκατέραν τῶν φύσεων καὶ ἐπομένως ὥριζε ἐν
Χριστῷ ἓν σύνθετον *θέλημα*, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν κατ' αὐτόν μίαν
σύνθετον φύσιν-ὑπόστασιν. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς παρα-
τηρεῖ ὀρθῶς ὅτι ἔνωσις φύσεων εἰς μίαν σύνθετον ὑπόστασιν εἶναι
δυνατὴ, ἔνωσις ὅμως *θελημάτων* εἰς ἓν σύνθετον *θέλημα* εἶναι
ἀδύνατος, ἐπειδὴ «οὐδεμία τῶν ἐν ὑποκειμένῳ σύνθεσις»²⁷. Ἡ
ἐνῶσις τῶν *θελημάτων* κατανοεῖται ὀρθοδόξως ὡς θέωσις τοῦ
ἀνθρωπίνου *θελήματος*, λόγῳ τῆς περιχωρήσεως καὶ τῆς ἄκρας
αὐτῶν συμφυΐας· ἡ δέ θέωσις ὁμολογουμένως δηλοῖ διὰ μιᾶς τό
θεῶσαν καὶ τό θεωθέν, δύο δηλονότι *θελήματα*.

Κατόπιν τούτων, ἐξ ὧν διαλαμβάνονται εἰς τὴν εἰσήγησιν
τῆς Μόσχας περὶ τοῦ ἑνός ἐν Χριστῷ προσωπικοῦ *θελήματος*,

²⁶ *Περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ θελημάτων*, 26. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, *Ἐκθεσις ἀκριβής...*, 58, 59 καὶ 62.

²⁷ *Ἐγχειρίδια θεολογικά καὶ πολεμικά*, PG 91, 76A.

συμπεραίνομεν ὅτι δέν ὁμολογοῦνται δύο φυσικά θελητά. Γράφεται: «μέ τόν ὅρον προσωπικόν θέλημα ἐκφράζεται ἡ **ἐπιλογή**, τήν ὁποίαν κάνει τό πρόσωπον. Ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς Χριστός συνίσταται ἐξ ἑνός μόνον **ἀπλοῦ ἐλευθέρου προσώπου**. Διά τοῦτο Αὐτός πάντοτε εἶχε **μίαν ἐπιλογήν**, δηλαδή **έν προσωπικόν θέλημα**. Χάρις εἰς αὐτήν τήν **ἐπιλογήν** ἦτο έν μετά τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν θεότητά Του, ταυτοχρόνως δέ ἦτο ὑπήκοος τῷ Πατρί κατά τήν ἀνθρωπότητά Του»²⁸.

Τό *προσωπικόν θέλημα*, εἰς τό ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ Μητροπολίτης κ. Bishoy, εἶναι ὅ,τι τελικῶς ὁ Χριστός θέλει εἰς ἐκάστην περίστασιν, δηλαδή τό ἐκάστοτε θελητόν. Ὑποστηρίζει ὅτι τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα προσωπικῆς ἐπιλογῆς, ἐπειδή έν Χριστῷ ὁ θέλων εἶναι τό πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου. Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι ὁ Λόγος ὡς πρόσωπον διαθέτει ιδιότητά τινα, *προαίρεσιν ἢ γνώμην* λεγομένην. Ὅπερ ἐπί Χριστοῦ ἄτοπον, κατά τόν ἅγιον Μάξιμον τόν Ὁμολογητήν, διά τούς λόγους οἱ ὁποῖοι λεπτομερῶς καί βαθυστοχάστως ἀναπτύσσονται εἰς τήν *Πρός Μαρίνον* ἐπιστολήν του. Ἐρανιζόμεθα ὠρισμένα στοιχεῖα:

Πρῶτον, κατά τήν Ὁρθόδοξον Χριστολογίαν δέν ὑπάρχει θελητόν έν Χριστῷ ὡς ἀποτέλεσμα σκέψεως, βουλευσεως καί αποφάσεως, ἥτοι *γνωμικόν ἢ προαιρετικόν θέλημα*. Ἡ σκέψις καί ἡ μετ' αὐτήν ἀπόφασις (ἐπιλογή, προαίρεσις, ἐκ τοῦ αἰρεῖσθαι τι πρό ἄλλου) σημαίνει ἄγνοιαν. Ὁ Χριστός ὅμως δέν ἀγνοεῖ οὔτε ὡς Θεός οὔτε ὡς ἄνθρωπος. Καθό Θεός δέν βουλεύεται ὡς ἀγνοῶν, ἀλλά θέλει τά θεῖα αὐτεξουσίως καί παντοκρατορικῶς μετά τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Πνεύματος. Καθό ἄνθρωπος θέλει φυσικῶς τά ἀνθρώπινα, ἀλλά ὑποτάσσει αὐτεξουσίως τό ἀνθρώπινον θέλημα εἰς τό θεῖον αὐτοῦ θέλημα. Ἐπομένως τό θελητόν τοῦ Κυρίου, εἴτε εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παντοουργοῦ θείας αὐτοῦ θελήσεως εἴτε ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θελήσεως (παραχωρούσης τῆς θείας φύσεως εἰς

²⁸ «The personal will is an expression of the **decision** i.e. the decision of the person. Since Jesus Christ is composed only of one simple free person (prosopon). This is why He always had one decision i.e. one personal will. In this decision He was one with the Father and the Holy Spirit according to His divinity, at the same time He was obedient to the Father according to His humanity» (Μόσχα, Σεπτ. 2001, σελ. 6).

τήν ἀνθρωπίνην νά θέλῃ τὰ ἑαυτῆς πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθοῦς ἐν-
ανθρωπήσεως), εἶναι πάντοτε φυσικόν καί κατ' οὐδένα τρόπον
προσωπικόν.

Δεύτερον, δέν εἶναι δυνατόν ὁ Χριστός νά θέλῃ κατόπιν
ἐπιλογῆς, ἥτοι προαιρέσεως, διότι τοῦτο σημαίνει ὅτι θά ἡδύνατο
νά θέλῃ ἄλλοτε τό κατά φύσιν καί ἄλλοτε τό παρὰ φύσιν. Δηλαδή,
εἴτε νά εἶναι ἐγκρατής τῶν παθῶν καί ἐκ προκοπῆς ἀγαθός εἴτε νά
πράττῃ τό κακόν, ἀμφότερα ἄτοπα.

Καί τρίτον, ὁ Χριστός δέν ἔχει προσωπικόν-ὑποστατικόν
θέλημα, διότι θά εἶναι ἐτερόβουλος τοῦ Πατρὸς ὡς ἐτεροῦπόστατος,
ὅπερ ἐπίσης ἄτοπον· τό θελητόν τῶν τριῶν θείων Προσώπων εἶναι
ἐν διά τήν ταυτότητα τῆς φύσεως.

Συνάγεται ἐπομένως ὅτι ὁ σαρκακωμένος Θεός Λόγος θέλει
φυσικῶς καθ' ἑκατέραν τῶν φύσεων καί διά τοῦτο ὑπάρχουν δύο
φυσικά θελητά (ἥτοι θελήματα), ἐκ τῶν ὁποίων τό ἀνθρώπινον δέν
εἶναι ὑπεναντίον ἀλλά ὑποτεταγμένον εἰς τό πανσθενουργόν θεῖον
θέλημα. Ἡ περί προσωπικοῦ θελήματος ἐν Χριστῷ θέσις τοῦ
Μητροπολίτου Bishoy εἰσάγει τόν μονοθελητισμόν, τόν καταδικα-
σθέντα ὑπό τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ὅσον ἀφορᾷ δέ τὰς ἐν Χριστῷ ἐνεργείας, ὁ αὐτός ἅγιος
Μάξιμος παρατηρεῖ, ὡς γνωστόν, ὅτι τόσον ἡ ἔκφρασις τοῦ ἁγίου
Κυρίλλου «μία δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένος ἐνέργειαν» ὅσον καί ἡ
ἀντίστοιχος τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου «καινήν τινα
θεανδρικήν ἐνέργειαν» εἶναι ἐκφράσεις δηλωτικά τῶν δύο φυσικῶν
ἐνεργειῶν ἐν Χριστῷ καί οὐδόλως μιᾶς συνθέτου ἐνεργείας. Ἡ
καυστική τομή καί ἡ τμητική καὺσις τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας
εἶναι ὅροι περιγράφοντες σαφῶς δύο ἐνεργείας, τῆς τομῆς καί τῆς
καύσεως²⁹. Διευκρινίζομεν ἀκολούθως ὅτι αἱ φύσεις ἐν Χριστῷ δέν
ἐνεργοῦν διηρημένως (τό ὁποῖον σημαίνει νεστοριανισμόν), ἀλλά
διά τήν καθ' ὑπόστασιν ἔνωση τῶν ἑκατέρω ἐνεργεῖ τὰ ἑαυτῆς μετά
τῆς θατέρου κοινωνίας. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι
ψιλός ἄνθρωπος ἢ γυμνός Θεός, ἀλλά Θεός ἐν ταυτῷ καί ἄνθρωπος
ὁ αὐτός. Θαυματουργεῖ ἢ θεότης διά τῆς ἀφῆς τῆς χειρὸς τοῦ
Κυρίου, ἢ πάσχει ἢ ἁγία αὐτοῦ σὰρξ ζωοποιοῦσα τόν ἄνθρωπον. Ἡ

²⁹ Περί διαφορῶν ἀποριῶν..., PG 91, 1056-1060.

ΐασις καί ἡ ζωοποιήσις εἶναι ἐνέργειαι τῆς θεότητος ἐκδηλούμεναι διά σαρκός. Τό πάθος εἶναι ἐνέργεια τῆς σαρκός, πλὴν τεθεωμένης καί ζωοποιοῦ.

γ) Περί τοῦ ὅρου «τῇ θεωρίᾳ μόνῃ».

Λόγῳ τῆς διαφοροποιήσεως τῆς σεβηριανῆς Χριστολογίας ἀπό τὴν Ὁρθόδοξον εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ὅρου «δύο ἐν Χριστῷ φύσεις», προφανῆς καθίσταται καί ἡ διαφορὰ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὅρου «δύο φύσεις τῇ θεωρίᾳ μόνῃ». Τό σχῆμα καί τό σχόλιον, τὰ ὅποια παρατίθενται εἰς τὴν εἰσήγησιν τῆς Μόσχας, σελ. 6, καί εἰς τό κείμενον τοῦ Echmiadzin Ἀρμενίας, σελ. 10, δέν διευκρινίζουν ἂν πρόκειται διά σεβηριανὴν ἢ διά Ὁρθόδοξον ἐρμηνείαν τοῦ ἐπιμάχου τούτου ὅρου. Ὅτι, ἂν ὁ νοῦς διά ψιλῆς (ψευδοῦς) ἐπινοίας ἀναπλάσσει δύο φανταστικὰς ἰδιοσυστάτους φύσεις καί θεωρεῖ αὐτάς ὡς δύο, ἀνυπάρχτους εἰς τὴν ‘πραγματικὴν’ κατάστασιν τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως, ἢ ἂν δι’ ἀληθοῦς ἐπινοίας ἀνασκοπεῖ τὰς ὑπαρκτάς χάρις εἰς τὴν Ὑπόστασιν τοῦ Λόγου δύο ἐνυποστάτους φύσεις. Βλ. περί τοῦ θέματος τούτου ἐκτενὴ ἀναφορὰν εἰς τό βιβλίον μας «Διόσκορος καί Σεβήρος ...», Ἅγιον Ὅρος 2003, σ. 151-171.

5) Ἡ περί ἀποδοχῆς τῶν τεσσάρων μεταγενεστέρων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀντίληψις τοῦ Μητροπολίτου Bishoy, ἐρμηνεύουσα τὰς σχετικὰς παραγράφους τῶν Κοινῶν Δηλώσεων, δέν ἐκφράζει τὴν Ὁρθόδοξον συνοδολογίαν καί ἐκκλησιολογίαν. Θά ἀναφερθῶμεν λεπτομερέστερον εἰς ὅσα ὑπεστήριξε:

α) Ἐκφράζει κατ’ ἀρχὴν τὸν ἐξῆς προβληματισμόν: «Ὅταν ἀντιμετωπίζωμεν τό ζήτημα τῶν τεσσάρων τελευταίων συνόδων τῶν Ὁρθοδόξων, πῶς δυνάμεθα νά τό θεωρήσωμεν ἀπό κοινοῦ μακρὰν τῶν καταδικῶν τοῦ παρελθόντος, αἱ ὅποια ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς πατέρας καί τὰς συνόδους τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων;»³⁰

³⁰ «When we come to the issue of the four later councils of the Orthodox: How can we see it together, away from condemnations of the past against the fathers and councils of the Oriental Orthodox?» (Δαμασκός, 3/2/1998).

Γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος θεολογία δέν διαχωρίζει τήν διδασκαλίαν τῶν συνόδων ἀπό τās καταδίκας, τās ὁποίας ἐπέβαλον αὗται εἰς πρόσωπα μέ διδασκαλίαν ἀντίθετον πρὸς τήν ἰδικήν των. Μονομερῆς τυχόν ἀποδοχή τῆς διδασκαλίας μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου (βεβαιωμένης οὔσης ὡς τοιαύτης ὑπό τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος) χωρίς τῶν σχετικῶν πρὸς τήν διδασκαλίαν αὐτήν καταδικῶν, πέραν τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ εὐθεΐαν ἄρνησιν τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς ἀλαθήτου κριτηρίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δύναται εὐχερῶς νά ἀποδειχθῇ ὅτι ὀφείλεται εἰς δογματικήν πλάνην. Θεωροῦμεν ὅτι ἡ μεθοδολογία πού ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἀνωτέρω ἐρωτήματος τοῦ Μητροπολίτου δέν συνάδει πρὸς τήν κληρονομηθεῖσαν ὑπό ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δογματικαί ἀποφάνσεις καί καταδίκαι προσώπων δι' ἄρνησιν τῶν ἀποφάνσεων αὐτῶν ἦσαν παράλληλοι.

β) Σημειώνει πάλιν συναφῶς: «Δέν εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν συνόδων, ὅστις δύναται νά φέρῃ ἐνότητα, ἀλλά ἐνότητα δύναται νά φέρῃ ἡ ὁμολογία τῆς αὐτῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καί ἡ ἀπόρριψις τῶν αὐτῶν διδασκάλων τῆς αἰρέσεως»³¹.

Ἀναμφιβόλως, ἡ ὁμολογία τῆς αὐτῆς πίστεως καί ἡ ἀπόρριψις τῶν αὐτῶν αἰρεσιαρχῶν δύναται νά φέρῃ τήν ἐκκλησιαστικήν ἐνότητα, ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖ. Ἀλλά τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιτυγχάνεται μέ τήν ἀναγνώρισιν καί ὁμολογίαν ἀπασῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Θεωροῦμεν τήν συναρίθμησιν τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων (καί τῶν μετὰ ταύτας ἁγίων καί ἱερῶν Συνόδων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας) ὅρον ἀπαράβατον διὰ τήν ἐπίτευξιν τῆς ποθομένης ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος.

γ) Ἑρμηνεύων, τέλος, τήν ὁγδόην παράγραφον τῆς Β' Κοινῆς Δηλώσεως, παρατηρεῖ περὶ τῶν τελευταίων τεσσάρων συνόδων τῶν Ὁρθοδόξων: «ἐφ' ὅσον αὗται ἐρμηνεύονται ὑπό τῶν Ὁρθοδόξων ἀκολούθως πρὸς τās θεολογικάς συμφωνίας [σ.σ. τās Κοινὰς Δηλώσεις], οἱ Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι ἀνταποκρίνονται θετικῶς εἰς τήν Ὁρθόδοξον ἐρμηνείαν. Ὅσον ἀφορᾷ π.χ. τήν σύνοδον τῆς

³¹ «It is not the number of Councils that can bring unity, but confessing the same Orthodox faith and rejecting the same teachers of heresy that can bring unity» (Θεσσαλονίκη, 2 Ἰουνίου 2003, σελ. 4).

Χαλκηδόνος, εἶναι δύσκολον διὰ τοὺς Ἀνατολικούς Ὁρθοδόξους νά ἀποδεχθοῦν τήν σύνοδον ὡς αὕτη κατενοήθη εἰς τό παρελθόν. Ἐν ὅψει ὅμως τῆς ἄρσεως τῶν καταδικῶν τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς πατέρας καί συνόδους τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων καί δεδομένων τῶν ἀποφάσεων καί τῶν θεολογικῶν ἐκφράσεων τῆς δευτέρας συνόδου τῆς Κων/πόλεως τοῦ 553 ... αἱ λοιπαί ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ὡς ἡ καταδίκη τοῦ Εὐτυχοῦς καί τῆς αἵρετικῆς του διδασκαλίας, ὑπῆρξαν ἀπαραίτητοι διὰ τήν προάσπισιν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Τοῦτο αὐτό ἀπεφασίσθη καί ὑπό τῶν ἐπομένων [σ.σ. τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνος] συνόδων τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων»³².

Κατ' ἀρχήν, ὡς τουλάχιστον κατανοοῦμεν τήν ὀγδόην παράγραφον τῆς Β' Δηλώσεως, δέν προτείνεται ἐρμηνεία τῶν μεταγενεστέρων τῆς Δ' Οἰκουμενικῶν συνόδων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων τῶν Κοινῶν Δηλώσεων. Ἡ ἐν λόγῳ παράγραφος ὁμιλεῖ διὰ συγκαταβατικὴν ἐκ μέρους τῶν Ἀντιχαλκηδονίων ἀποδοχήν τῆς ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ἐρμηνείας τῶν μεταγενεστέρων τῆς Δ' Συνόδων ὡς ἐρμηνείας αὐτῶν μόνων τῶν Ὁρθοδόξων, οὐχὶ δέ καί αὐτῶν τούτων τῶν Ἀντιχαλκηδονίων.

Πέραν τούτου, ἡ Ὁρθόδοξος ἐρμηνεία τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καί Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων δέν εὐνοεῖ τήν μερικὴν ἀποδοχήν τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἥτοι τήν καταδίκην μὲν τοῦ Εὐτυχοῦς καί τῆς διδασκαλίας του, ἀμνήστευσιν δέ τοῦ Διοσκοῦρου Ἀλεξανδρείας καί τῶν ὁπαδῶν του. Ὁλόκληρος ἡ θεολογικὴ διεργασία κατὰ τὸν 6ον καί 7ον αἰῶνα, μέ κορυφαίας ἐκφράσεις τῆς Ε' καί τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σημαίνει τήν θεολογικὴν τεκμηρίωσιν καί αὐτῆς ταύτης τῆς καταδίκης τῶν διδασκάλων καί τῶν συνόδων τῆς διωσκορείου καί σεβηριανῆς παρατάξεως ὡς

³² «...since they are interpreted by the Orthodox according to the theological agreed statements, the Oriental Orthodox responded positively to the Orthodox interpretation. Concerning for example the council of Chalcedon, it is difficult for the Oriental Orthodox to accept the council as it is stood in the past. But in view of removing all the condemnations against the fathers and councils of the Oriental Orthodox and by adding the decisions and theological expressions of the second council of Constantinople 553 A.D. ... other decisions of the council of Chalcedon such as the condemnation of Eutyches and his heretical teaching became necessary for the defense of Orthodox Faith. The same decision was made by the subsequent councils on the oriental Orthodox side» (Θεσσαλονίκη, 2 Ἰουνίου 2003, σελ. 3).

αίρετικῶν. Συνελόντι εἰπεῖν, δέν ὑπάρχει Ὁρθόδοξος ἐρμηνεία τῶν μεταγενεστέρων τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἡ ὁποία νά δικαιολογῇ τήν μερικὴν ἀποδοχήν των.

6) Ὅσον ἀφορᾷ τόν χαρακτηρισμόν τῶν ἐκατέρωθεν διδασκάλων ὡς τοπικῶν ἁγίων -ἐν περιπτώσει ἐννοεῖται ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως-, οὕτως ὥστε νά μή ὑποχρεοῦνται οἱ πιστοὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς νά τοὺς τιμοῦν, θεωροῦμεν ὅτι ἡ μεθόδευσις αὕτη εἶναι ἀπολύτως ἀνοίκειος πρὸς τήν ἐμπειρίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Γράφει ὁ Μητροπολίτης κ. Bishoy: «Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἁγίους ἐκατέρωθεν πλευρᾶς, αὐτοὶ θά θεωρῶνται ὡς τοπικοὶ ἅγιοι, ἀποδεκτοὶ ὑπὸ τῆς ἐαυτῶν (ἐκκλησιαστικῆς) οἰκογενείας»³³. Καθ' ἡμᾶς ὅμως τοὺς Ὁρθοδόξους, οἱ ἅγιοι μιᾶς τοπικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐνίοτε ἐντελῶς ἄγνωστοι εἰς τό πλήρωμα τῶν λοιπῶν τοπικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τιμῶνται ὡς ἅγιοι ὑφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας³⁴. Εἶναι ἀδιανόητον νά ὑποστηρίζηται ὅτι ἐν τῇ ἐνδεχομένη ἀποκαταστάσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος θά ὑπάρχουν ἅγιοι, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ θά εἶναι προαιρετικὴ διὰ μέρος τι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος.

* * *

Δι' ὅσων ἀνωτέρω ἀνεπτύχθησαν, ὑπεδείξαμεν τήν ὑφισταμένην εἰσέτι διαφορὰν εἰς τήν Χριστολογικὴν Πίστιν μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμεν μίαν ἀληθῆ ἔνωσιν. Ἐκφράζομεν τήν ἄποψιν ὅτι διὰ νά γίνῃ θεαρέστως ἡ εὐκταία ἐκκλησιαστικὴ ἔνωσις καὶ νά ὑπάρξῃ ἀληθὴς καὶ μόνιμος ἐνότης Πίστεως, πρέπει ὑπὸ τῶν ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων καὶ τῶν πιστῶν νά γίνῃ κατανοητόν ὅτι ἡ εὐσεβὴς διάθεσις πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θά εὕρῃ τήν καταξίωσίν της ἐφ' ὅσον Χάριτι Χριστοῦ ὁμολογηθοῦν ἄνευ ἐρμηνευτικῶν δηλώσεων αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' ὡς ἅγιοι καὶ Οἰκουμενικαί, γίνουν ἀποδεκταὶ αἱ Χριστολογικαὶ διατυπώσεις τῶν

³³ «Concerning Saints belonging to either side, they can be considered as local saints accepted by their own family» (Θεσσαλονίκη, 2-6-2003, σελ. 4).

³⁴ Τοῦτο ἐμφαίνεται εἰς τοὺς ἐν χρήσει Συναξαριστάς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Βλ. καὶ Ἄνδρ. Ν. Παπαβασιλείου, *Μητρῶν Ἀγωνιμίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Λευκωσία 2004.

Οἰκουμενικῶν αὐτῶν Συνόδων καί ἀναθεματισθῇ ἡ ἀντίθετος πρὸς αὐτάς διδασκαλία τῶν ἀντιχαλκηδονίων διδασκάλων.

Ἀντιλαμβανόμεθα τὴν δυσκολίαν. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι δέν εἴμεθα ἀκρίτως ὑπερβολικοί, οὔτε ἀφρόνως σκληροί, ἀπαιτοῦν-τες τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν περὶ τό δόγμα. Αὕτη εἶναι ἡ παράδοσις τῶν παλαιότερων Πατέρων καί τῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνό-δων. Ὁ Μέγας Βασίλειος διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ὁμοιουσιανῶν ζητεῖ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀποδοχῆν τῆς Πίστεως τῆς Νικαίας καί «τό μὴ δεῖν λέγεσθαι κτῖσμα τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, μηδέ κοινωνικούς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας» (*Ἐπιστολαί* 128, 113, 114). Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἐπίσης ἐξήτει παρὰ τῶν ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν κοινωνί-αν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀποβολὴν τῶν ἡμιαρειανικῶν διατυπώσεων (*Ἐπιστολὴ περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τῆς Ἰταλίας...*, παράγρ. 40. 3-5 καί *Τόμος πρὸς Ἀντιοχεῖς*, PG 29, 797-800). Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐξήτησε ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχείας, προκειμένου νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ μεταξύ τῶν ἐνότης, νὰ δεχθῇ τὴν Γ' ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς: τὴν καταδίκην (ἀνα-θεματισμόν) τοῦ Νεστορίου, τὴν χειροτονίαν τοῦ Μαξιμιανοῦ Κων/πόλεως (διαδόχου τοῦ Νεστορίου) καί τὰ IB' Κεφάλαια. Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, προκειμένου νὰ δεχθῇ εἰς κοινωνίαν τὸν Θεοδώρητον Κύρου, ἀπήτησε ἀπὸ αὐτόν νὰ ἀναθεματίσῃ τὸν Νε-στόριον, ὡς ἀπόδειξιν ὅτι φρονεῖ ὀρθοδόξως. Καί οἱ μεταγενέστεροι Ὁρθόδοξοι Πατέρες ἠκολούθησαν τὴν ἰδίαν τακτικὴν (ὅπως π.χ. ὁ Μέγας Φώτιος διὰ τὴν ἐπιστροφὴν μέρους τῶν Ἀρμενίων τὸν 9ον αἰῶνα, βλ. *Ἐγκύκλιος Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς Θρόνους*).

Πιστεύομεν ἐπίσης ὅτι ἡ ἀπαίτησις ἀκριβείας περὶ τὴν Πίστιν δέν σημαίνει ὅτι ἔχομεν λησμονήσει τὴν εἰρηνευτικὴν τακτικὴν κορυφαίων Ἀγίων Πατέρων, τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου φερ' εἰπεῖν ἢ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Τὴν τοιαύτην τακτικὴν ἤσκησαν οἱ Πατέρες, ὡς ἂν ὅμως ἡ διαφορὰ δέν ἦτο περὶ τὴν Πίστιν ἀλλὰ περὶ τὴν χρησιμοποιουμένην ὀρολογίαν. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ 362 ἤρε τὰς παρεξηγήσεις περὶ τὴν χρησιμο-ποιουμένην τριαδολογικὴν ὀρολογίαν μεταξύ Ἀνατολικῶν καί Δυτικῶν, ἤτο ἀνυποχώρητος εἰς τὴν ἀξίωσίν του νὰ ὁμολογῇται ἡ

πίστις τῆς Νικαίας καί νά διαφυλαχθῇ ἡ ὁρισθεῖσα ὑπ' αὐτῆς ὁρολογία τοῦ ὁμοουσίου.

Συμπερασματικῶς, λοιπόν, θεωροῦμεν ὅτι:

α) μεταξύ Ὁρθοδόξου καί ἀντιχαλκηδονίου Χριστολογίας ὑφίσταται οὐσιαστική δογματική διαφορά, τήν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νά παραβλέψῃ ἢ συγκαλύψῃ χωρίς κίνδυνον ἐκτροπῆς ἀπὸ τήν Ὁρθοδοξίαν. Ἡ διαφορά αὕτη ἔγκειται εἰς τήν ὁμολογίαν ἢ μὴ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων.

β) αἱ ἐλλειπεῖς καί διαφορούμεναι ἐκφράσεις τῶν ὑπαρχουσῶν Κοινῶν Δηλώσεων δέν βοηθοῦν εἰς τήν ἐπίτευξιν μιᾶς ἀληθοῦς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως. Ἀπαιτεῖται περισσότερο σαφήνεια, καί ἐπομένως κόπος, χρόνος καί θεολογική ἐμβάθυνσις. Περισσότερον δέ πάντων θερμὴ προσευχή πρὸς τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπως φωτίσῃ τὰς διανοίας τῶν ἀντιχαλκηδονίων πιστῶν νά ἀποδεχθοῦν ὅτι ἀπομένουν καί ἄλλα βήματα πρὸς τήν κατεύθυνσιν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, τὰ ὁποῖα καλοῦνται νά κάνουν πρὸς σωτηρίαν των καί δόξαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἱερομόναχος Λουκᾶς Γρηγοριάτης
29 Ἰουνίου /11 Ἰουλίου 2004